

POSTANOWIENIE

7 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczuk

na posiedzeniu niejawnym 7 marca 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa J. K. i K. K.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę ewentualnie o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 15 czerwca 2022 r., I ACa 1519/21,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. obciąża pozwaną kosztami postępowania kasacyjnego, pozostawiając ich wyliczenie referendarzowi sądowemu.**

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Przepis ten odpowiada charakterowi skargi kasacyjnej, będącej nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, o dominującym publicznoprawnym charakterze, przysługującym od orzeczeń wydanych po przeprowadzeniu dwuinstancyjnego postępowania

sądowego, w którym sąd pierwszej i drugiej instancji dysponuje pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. W powiązaniu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. oznacza to, że w skardze kasacyjnej nieodzowne jest powołanie i uzasadnienie okoliczności o charakterze publicznoprawnym, które stanowią wyłączną podstawę oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (przyczyn kasacyjnych).

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca Bank S.A. w W. wskazała na występowanie w sprawie licznych istotnych zagadnień prawnych, związanych m.in. z dopuszczalnością żądania ustalenia nieważności umowy na tle art. 189 k.p.c. i interesem prawnym w takim żądaniu, jeżeli stronie powodowej przysługuje powództwo o zapłatę, dopuszczalnością kontroli abuzywności klauzul przeliczeniowych odsyłających do kursu tabelarycznego ze względu na art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank., dopuszczalnością stwierdzenia upadku umowy kredytu bez poinformowania konsumenta o skutkach tego upadku, kwalifikacją klauzuli przeliczeniowej jako regulującej główne świadczenia stron umowy kredytu powiązanej z walutą obcą, sposobem postrzegania „niedozwolonych postanowień umownych” w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. i konsekwencjami stwierdzenia niezwiązania konsumenta klauzulą przeliczeniową z uwzględnieniem zasady proporcjonalności, równości i pewności prawa, jak również dopuszczalnością wykładni postanowień umowy kredytu z pominięciem klauzuli spreadu i odwołaniem się do art. 358 § 2 k.c. bądź art. 24 ust. 3 pr. bank. Skarżąca wskazała również – w zbliżonym kontekście – na potrzebę wykładni licznych przepisów ustaw oraz przepisów dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95, s. 29, dalej – „dyrektywa 93/13”). Powołała się również na nieważność postępowania przed Sądem pierwszej instancji, która – na skutek zaniechania Sądu Apelacyjnego – przeniknęła do postępowania apelacyjnego.

Powołanie się na istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) wymaga sformułowania problemu prawnego i uzasadnienia, że ma on precedensowy (nowy) charakter lub znaczenie dla rozwoju prawa. Problem ten powinien odnosić się do konkretnych przepisów prawa i zostać ujęty w sposób abstrakcyjny, a zarazem wiązać się z rozpoznawaną sprawą; konieczne jest przy tym wskazanie argumentów, które prowadzą do jego rozbieżnych ocen (por.

postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11, z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07, z dnia 10 kwietnia 2014 r., IV CSK 623/13, z dnia 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, z dnia 9 kwietnia 2015 r., V CSK 547/14).

W celu uzasadnienia potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) konieczne jest natomiast wykazanie, że określony przepis prawa lub zespół tych przepisów, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w judykaturze w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08 i z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 84/07).

Bliższa analiza wniosku nie pozwalała uznać, aby w sprawie zakończonej zaskarżonym wyrokiem wystąpiły powołane przyczyny kasacyjne.

Przytoczone we wniosku wątpliwości w zestawieniu z zarzutami skargi i przedmiotem postępowania przed Sądami *meriti* odnosiły się do konsekwencji zawarcia w umowie kredytowej powiązanej z walutą obcą (frankiem szwajcarskim) postanowień umownych wyrażających ryzyko walutowe i odsyłających do tabel kursowych banku przy przeliczeniu waluty obcej na złote polskie i odwrotnie. Problematyka ta nie stanowi *novum* i była wielokrotnie podejmowana w nowszej judykaturze Sądu Najwyższego w odniesieniu do zbliżonych treścią umów kredytowych.

W judykaturze tej wyjaśniono w szczególności, że określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę w umowie kredytu powiązanej z walutą obcą z odwołaniem do kursu waluty obcej ustalanego jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów jego oznaczania, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu. W konsekwencji postanowienia takie są niedopuszczalne jako kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi

obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, a ich bezskuteczność – niezależnie od dalszych postanowień umowy, w tym wyrażających ryzyko walutowe – może prowadzić do upadku umowy w całości (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22 oraz powołane tam dalsze orzecznictwo). Okoliczność, że zgodnie z art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank. banki są zobowiązane do ogłaszania w sposób ogólnie dostępny stosowanych kursów walutowych nie oznacza przy tym, że warunki umowne odsyłające do kursu stosowanego przez bank (tabelarycznego) odzwierciedlają przepis ustawy w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13. Wyjątek określony w tym przepisie wymaga, aby konkretny warunek umowny odzwierciedlał treść przepisu prawa mającego zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru, ewentualnie mającego domyślne zastosowanie w braku odmiennego uzgodnienia między stronami, przy czym należy go interpretować ściśle (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 21 grudnia 2021 r., C-243/20, *DP i SG przeciwko Trapeza Peiraios AE*, ECLI:EU:C:2021:1045 i powołane tam dalsze orzecznictwo).

W orzecznictwie wskazano także, iż abuzywny charakter można przypisać klauzuli ryzyka walutowego, jeżeli nakłada ona na kredytobiorcę nieograniczone, względnie nieproporcjonalne ryzyko walutowe (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22). Klauzule spreadowe (kursowe) i klauzule ryzyka walutowego są przy tym ściśle ze sobą związane, ponieważ klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej sposób przeliczenia zobowiązań stron w celu ustalenia ich wysokości. Usunięcie jednego z tych warunków rzutuje tym samym na istotę drugiego, nie mogą one zatem stanowić odrębnego przedmiotu oceny pod kątem abuzywności (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, *I.W., R.W. przeciwko Bank BPH S.A.*, ECLI:EU:C:2021:341 i nawiązujący do tego stanowiska wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, a ponadto wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22 i z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, a także postanowienie Sądu

Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2023 r., I CSK 4599/22 oraz powołane tam dalsze orzecznictwo).

Wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu powiązanego z walutą obcą, do czego prowadziłyby dalsza realizacja udzielonego kredytu jako złotowego, niezależnie od mechanizmu oprocentowania tego kredytu, należy uznać za równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż umowę taką należałoby uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, co prowadzi do wniosku, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe i przemawia za jej całkowitą nieważnością (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20). Stanowisko to zostało podzielone w licznych późniejszych rozstrzygnięciach Sądu Najwyższego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, OSNC-ZD 2022, nr D, poz. 45, z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z dnia 25 maja 2023 r., II CSKP 1311/22 i z dnia 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, a także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2022 r., I CSK 2237/22 i powołane tam dalsze orzecznictwo).

W orzecznictwie rozważano również wielokrotnie problem kwalifikacji klauzul przeliczeniowych jako dotyczących głównych świadczeń stron umowy kredytu powiązanej z walutą obcą w aspekcie wpływu upadku tych klauzul na dalsze obowiązywanie umowy kredytu, w tym z uwzględnieniem zasady proporcjonalności (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2023 r., I CSK 5651/22 i powołane tam szerokie orzecznictwo).

W zakresie, w jakim wniosek nawiązywał do dopuszczalności substytucji nieuczciwych klauzul kursowych odwołaniem do kursu średniego Narodowego Banku Polskiego na podstawie art. 358 § 2 k.c., względnie przepisów innych ustaw, wywody skarżącej nie uwzględniały koniecznego warunku tego rodzaju zastąpienia, zgodnie z którym – w świetle utrwalonego orzecznictwa – wchodzi ono w rachubę tylko wtedy, gdyby jego brak narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki, przy czym decydujące w tym zakresie jest

zdanie konsumenta (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22 i przywołane tam orzecznictwo). Na niedopuszczalność zastąpienia niedozwolonych postanowień umownych odsyłających do kursu waluty obcej wynikającego z tabeli bankowej odesłaniem do kursu średniego waluty obcej ustalanego przez Narodowy Bank Polski zwraca się konsekwentnie uwagę w nowszej judykaturze (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; zob. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22, a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2023 r., I CSK 4312/22).

Na pogląd ten nie rzutuje konieczność uwzględniania przez sąd stanu prawnego na dzień zamknięcia rozprawy (art. 316 k.p.c.), mając chociażby względzie, że stosowanie tego przepisu każdorazowo zakłada konieczność odwołania się do relewantnych norm międzyczasowych.

Pogląd prezentowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego koresponduje z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, *M.B., U.B., M.B. przeciwko X S.A.*, ECLI:EU:C:2023:216, w którego sentencji stwierdzono m.in., że przepisy dyrektywy 93/13/EWG stoją na przeszkodzie temu, by sąd krajowy po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem mógł zarządzić lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w tej umowie poprzez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do rozważanej umowy tylko odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań. W wyroku tym przyjęto również, że sąd krajowy nie może odmówić unieważnienia umowy – jeżeli po eliminacji postanowień abuzywnych nie może ona zostać utrzymana zgodnie z przepisami prawa krajowego – jeżeli konsument w sposób wyraźny się o to zwrócił. We wcześniejszym wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, *M.P., B.P. przeciwko „A.”*, ECLI:EU:C:2021:934, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jednoznacznie wykluczył natomiast dokonywanie przez sąd krajowy takiej wykładni umowy, która zmierzałaby do łagodzenia nieuczciwego charakteru postanowienia umownego, nawet jeżeli wykładnia taka odpowiadałaby wspólnej woli stron.

Niezależnie od wcześniejszych uwag dotyczących związku między postanowieniami umownymi określającymi sposób ustalenia kursu waluty obcej, z którą powiązana jest umowa kredytu, a postanowieniami wyrażającymi ryzyko walutowe, należy także wskazać, że przedmiotem analizy Sądu Najwyższego był już również problem postrzegania „postanowienia” umowy w aspekcie jego potencjalnej abuzywności i przesłanek dopuszczalności fragmentarycznej eliminacji niedozwolonych warunków umownych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 oraz z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1027/22 i II CSKP 1016/22).

Wykładnia żądania pozwu, tego zaś zagadnienia dotyczył w istocie problem ujęty jako pierwsze z powołanych zagadnień prawnych, wymaga każdorazowego uwzględnienia ogółu okoliczności sprawy. W judykaturze przyjmuje się zarazem, że *petitum* pozwu zmierzające do ustalenia nieważności umowy może być interpretowane jako mieszczące się w granicach określonych w art. 189 k.p.c. (por. np. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2010 r., III CZP 57/10, OSNC 2011, nr 2, poz. 14 i z dnia 15 września 2020 r., III CZP 87/19, OSNC 2021, nr 2, poz. 11 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2015 r., II CSK 56/15, z dnia 17 lutego 2016 r., III CSK 148/15, z dnia 10 maja 2021 r., I CSKP 64/21, OSNC 2022, nr 3, poz. 28 i z dnia 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22). Okoliczność, że w jednym z rozstrzygnięć zostało wyrażone odmienne stanowisko, oceniające to zdecydowanie dominujące podejście jako „liberalne”, nie oznacza *per se*, że w materii tej można mówić o przyczynie kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 lub 2 k.p.c. W orzecnictwie rozważano już także kwestię interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego w zestawieniu z możliwością wytoczenia powództwa o zasądzenie, w tym także w kontekście sporów dotyczących umów kredytu powiązanych z walutą obcą. Interes ten, jak wynika z judykatury, powinien być pojmowany w sposób elastyczny, z uwzględnieniem celów, jakim odpowiada sądowa ochrona prawna, a także przedmiotowych granic prawomocności materialnej wyroku (art. 365 w związku z art. 366 k.p.c.) (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22 i z dnia 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2023 r., I CSK 3622/22 i powołane tam orzecznictwo).

Problem obowiązku informacyjnego spoczywającego na sądzie w związku z możliwością upadku umowy po stwierdzeniu abuzywności jej postanowień został wyczerpująco przedstawiony w motywach uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56. Aplikacja sformułowanych w tej uchwale dyrektyw w konkretnych stanach faktycznych stanowi domenę sądów *meriti* i nie stwarza podstaw do rozważań w płaszczyźnie przyczyn kasacyjnych określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 lub 2 k.p.c. Niezależnie od tego, z wniosku nie wynikało, w jaki sposób zaniechanie udzielenia konsumentom właściwej informacji miałyby przełożyć się na wynik postępowania kasacyjnego z uwzględnieniem stanowiska wyrażonego w wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 czerwca 2023 r., C-520/21, *Arkadiusz Szczesniak przeciwko mBank S.A.*, ECLI:EU:C:2023:478.

W zestawieniu z przywołanym orzecznictwem wywody wniosku nie stwarzały podstaw do przyjęcia, aby w objętej nim materii potrzebna była kolejna wypowiedź orzecznicza Sądu Najwyższego.

W odniesieniu do powołanej we wniosku równolegle nieważności postępowania jako przyczyny kasacyjnej, należało ograniczyć się do przypomnienia, że zgodnie z utrwalonym poglądem orzecznictwa, przy ocenie przyczyny kasacyjnej określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c. badaniu przez Sąd Najwyższy podlega ewentualna nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2009 r., II CSK 80/09, z dnia 7 czerwca 2013 r., II CSK 720/12, z dnia 29 stycznia 2013 r., V CSK 192/12, z dnia 18 lutego 2016 r., V CSK 465/15, z dnia 20 kwietnia 2018 r., V CSK 595/17, z dnia 20 marca 2019 r., I PK 63/18 i z dnia 28 marca 2019 r., I UK 114/18), podczas gdy stwierdzony we wniosku brak umocowania pełnomocnika procesowego powodów miał mieć miejsce przed Sądem pierwszej instancji. Ponadto, do kwestii tej odniósł się Sąd Apelacyjny, w którego ocenie pełnomocnictwa udzielone przez powodów obejmowały umocowanie do żądania ustalenia nieważności umowy; Sąd Apelacyjny zwrócił ponadto uwagę, że powodowie zatwierdzili czynności dokonane w trakcie procesu przez ich pełnomocnika. Wniosek, mimo swojej obszerności, nie zawierał w tej materii żadnej argumentacji.

Należało tym samym odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2, art. 98 § 1-1¹, art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[ał]

[SOP]